

TÜRK DÜNYASI TARİH DERGİSİ

*Türk Dünyası Araştırmaları
Vakfı Adına Sahibi*

Prof. Dr. Turan YAZGAN

Müessese Müdürü

Saadet Pınar YILDIRIM

Yazı İşleri Müdürü

Recep TAŞDELEN

Dizgi

Selma TAŞAN - Tülay ŞEVİK

Necla ZEYREK- Aysel ÇELEBİ

Tülay ULUÇAY

Tashih

Aydil EROL

Grafik - Film

Nazan KÜÇÜKCEZZAR

Satış - Abone

Ayşe ŞEKER GÜNGÖR

İdare Merkezi

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Belediye Sarayı Arkası

Ankaravî Mehmed Efendi

Medresesi

34471 Aksaray-İSTANBUL

Posta Adresi

P.K. 94 Aksaray-İSTANBUL

Telefonlar

0 (212) 511 10 06 - 511 18 33

512 22 45

Faks: 0 (212) 520 53 63

Teleks: 30600 tdav-tr

Abone

Yurtiçi: 250.000 TL

Yurtdışı: 50 DM.

Posta Çeki - 141720

Baska

ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri

Tel: (222) 236 00 51

İÇİNDEKİLER / TEMMUZ 1994 / SEKİZİNCİ YIL / SAYI:91

Sevgili Okuyucular

Prof. Dr. Turan YAZGAN..... 2

İslâm İş Ahlâkı

Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN..... 10

Eski Türk Elleri -II- KİMEKLER

Prof. Dr. Faruk SÜMER..... 13

Türkmenistan'da Tarihî Şehirler -I- NESA

Prof. Dr. Faruk SÜMER..... 17

İstanbul'un İmarı Hakkında Safvet Paşa'nın Bir Arızası

Doç. Dr. Atilla ÇETİN..... 23

Türk Sanatında Görülen Horoz ve Tavuk Figürlerinin Sembolizmi

Yard. Doç. Dr. Yaşar ÇORUHLU..... 26

Hekim Nidâî (1512-?)

Prof. Dr. Ayşegül Demirhan ERDEMİR..... 30

XIX. Yüzyılda Türk Tarihçiliği

Kemal KOÇAK..... 36

İdil Türkleri'nde Tabiatı Koruma

İle İlgili Bazı Gelenekler ve Onlara Âit Terimler

Dr. Rifkat AHMETCAN..... 44

Batı Kapitalizmi'nin İleri Karakolu: TANZİMAT

Süleyman KOCABAŞ..... 48

Satırarası Bir Kuran Tercümesinde Bazı Türkçe Terimler

Ali AKAR..... 54

Alanya Halk İnançlarında «Ağaç Motifi»

Ali Rıza GÖNÜLLÜ..... 59

TÜRK DÜNYASINDA GEÇEN AY

Aydil EROL..... 62

Satırarası Bir Kuran Tercümesinde Bazı Türkçe Terimler

Ali Akar

KTÜ Fatih Eğt. Fak. Türk Dili ve
Edebiyatı Eğitimi Bölümü Arş. Gör.

Terimler, anlamları belirli bir bilim, sanat ve meslek alanıyla sınırlı, genel dilden ayrı sözlerdir.

Dilin, kültür, sanat ve bilim alanlarında gelişmesinde terminolojinin önemi inkâr edilemez.

Türk dilinde terimler üzerinde yapılmış özel çalışma sayısı sınırlıdır. Cumhuriyet'ten sonra, özellikle 1945-49 yılları arasında çeşitli bilim dallarına ait terim çalışmaları yapılarak yayınlanmıştır. Bunlardan bir kısmı başarılı olup hayata geçerken, büyük çoğunluğu da unutulup gitmiştir. Son zamanlarda basın-yayın ve iletişim imkânlarının gelişmesine paralel olarak dilin yayılma ve kullanım şartlarının düzelmesi beklenirken, bunun tam tersi olmuş, Türkçe terimler, hatta kelimeler hayatın dışına itilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Ülkemizde terim meselesi ile ilgilenme Tanzimat'tan sonraya rastlar. Ondan önce terimler ya doğrudan Arapça'dan alınır ya da Arapça köklerden türetilirdi. Tanzimat'ta aydınlar daha çok terimlerin gerekliliği üzerinde durmuşlar, nasıl türetileceği hususuna pek temas etmemişlerdir. Meşrutiyet döneminde terimler, dilin genel meseleleri arasında ele alınmıştır.

Cumhuriyet sonrası toplanan dil kurultaylarında Türkçe'nin diğer meseleleri yanında terimler de işlenmiştir. Daha sonra çeşitli bilim alanlarında oluşturulan komisyonlar terim yapma çalışmalarına başlamışlardır. Bunların bir kısmı yayınlanmıştır.¹

Diğer terim alanlarında olduğu gibi, dinî terimler hakkında da esaslı bir çalışma yapılmamıştır. Bu konu genel gramer araştırmaları içinde ele alınmıştır. Türkçenin dinî terimleri üzerine bağımsız bir çalışma yapılmamıştır. Oysa Türk dilinde dinî terimlere Eski Türkçe'den beri rastlanmaktadır. Özellikle Uygur çağında dildeki bir hayli yabancılaşmaya rağmen, Türkçe dinî terimler ihtiyaca başarıyla cevap vermiştir. İslamın kabulüyle yoğun bir Arapça ve Farsça baskısı yaşayan Türkçe, daha sonra Kuran tercümeleriyle kendi dinî terimlerini de oluşturma yoluna gitmiştir.

■ 1. Eski Türkçede Dinî Terimler

Dilimizin en eski yazılı kaynakları olan Orhun ve Yenisey Yazıtları'nda dil -bir kaç kelime dışında- tamamen Türkçe'dir. Hunlar Asya'da Türk birliğini kurarken² aynı zamanda kültür bakımından da daha sonraki Türk devletlerinin temel inançlarını oluşturacak bir miras bırakmışlardır. Göktürkler, işte bu eski atalarından kalan Göktanrı dinine inanıyorlardı.³ Dillerinde fazla yabancı dinî kavram ve terim yoktu. Bu bakımdan Göktürk dönemi kültür bakımından olduğu kadar dilin sadeliği yönünden de oldukça millî nitelikler taşıyordu. Dinî terimleri, genellikle Göktanrı dininin ve gelişmiş Şamanizm'in kavramlarını karşılayan kelimelerden ibaretti.⁴ Bunların başlıcaları; tengri, iduk, kut, inç, kam, öt-, tamu, uçmak, yarlıka-, yazuk, alga-, algış, erdem... dir.⁵

Böğü Kağan döneminde (759-780) Maniheizm'i resmî din olarak kabul eden Uygurlarla birlikte Türkçenin dinî terimlerinde büyük bir çoğalma ve buna paralel olarak

da yabancılaşma görülmektedir. Özellikle Sansgrit ve Soğd dillerinden Türkçeye çok sayıda Mani terimi girmiştir. Daha sonraları Türkçe, bu dine ait kelimeleri tercüme ederek karşılamıştır. Uygurların bu terim yapma başarısını R. Rahmeti ARAT şöyle açıklıyor: "...Burkancı Uygurların dünya hakkındaki nazariyelerini aksettiren bu mefhumlar ve onların ifadesi, gündelik hayatla alâkası olmayan uzun bir fikrî hayatın mahsülüdür. Bilhassa Burkan mezhebi gibi çok girift ve mütenevvi mefhumlarla dolu olan bir sahada ıstılah yaratma işinin dile ve dilin hususiyetlerine inceden inceye vâkıf olmağa bağlı olduğu şüphesizdir. Uygurlar da diğer bütün milletler gibi kabul ettikleri kültür muhitinin ıstılahlarını kendi dillerine tercüme etmek usulünü tatbik etmişler ve bu yolda muvaffak olmuşlardır."⁶ Tercüme edilen Sansgritçe dinî terimler o günkü dil şuurunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Okunabilen Uygurca metinlerdeki dinî terimlerin başlıcaları şunlardır: **nom bitig** (Skr. sutra) "*mezhep ayetleri*"; **nom, törü** (Skr. vinaya) "*ahkâma dair eserler*"; **emgek** (Skr. dukha) "*ızırap*"; **kirtünç** (Skr. s'raddha) "*iman*"; **kılınç, kılınç yolları** (Skr. s'ila) "*ahlak ilkeleri*"; **sakinç** (Skr. samadhi, dhyana) "*düşünce, istigrak*"; **bilge bilig** (Skr. prajna) "*hikmet*"; **kurtuluş** (Skr. vimukti) "*kurtuluş*"; **itigliç** (Skr. samskrita) "*varlığa bağlı düşünce*"; **itigsiz** (Skr. asamskrita) "*varlığa bağlı olmama düşüncesi*"; **yorıglıç** (Skr. sasvara) "*harekette bulunan düşünce*"; **öng, körk yüklemek** (Skr. rupa) "*bütün renk ve şekil tasavvurlarının yığını*"; **teginmek yüklemek** (Skr. vedana-skandha) "*bütün duygu tasavvurlarını yığını*"; **bilig yüklemek** (Skr. vijnana-skandha) "*bütün bilgi tasavvurlarını yığını*"; **sakinç yüklemek** (Skr. samjha-skandha) "*bütün fikrî tasavvurlarının yığını*"; **kılınç yüklemek** (Skr. samskara-skandha) "*bütün iş tasavvurlarının yığını*"; **ürlüksüz** (Skr. antiyata) "*fani*"; **yok** (Skr. sunyata) "*yokluk*"; **kirtü öz** (Skr. tathata) "*hakiki esas*"; **belgü** (Skr. laksana) "*alamer*"; **bilig köngül** (Skr. vijnana) "*şuur*"⁷...

Bunun yanında Sogdca ve Çince'den de Eski Türkçe'ye dinî terimler girmiştir. Bu terimlerin Türkçe karşılıklarının türetilip türetilmediklerine dair bilgimiz yok. Yalnız, bugün Uygurca belgelerin çok az bir kısmının okunabildiği gerçeğinden hareketle bunların Türkçeleştirildiklerini düşünmek fazla aykırı bir fikir olmaz. Bunun yanında Uygur metinlerinde az da olsa Sogd ve Çin dillerinden gelen dinî terimlere rastlamaktayız: **erdini** (Sogd.); **bakşı** (Çin.); **frişti** (Çin.); **şamnu** (Sogd.); **yek** (Sogd.); **alaka-çintemani** (Sogd.)⁸

Eski Türkçenin Uygur döneminde uygulanışın dinî terimler Türk dünyasında uzun süre kullanılmıştır. Hatta islamî dönem eserlerinden Kutadgu Bilig'de Eski Türkçenin diğer bir çok kelimesi gibi dinî terimleri de görülmektedir. Böylece fazla iddialı olmamak kaydıyla Karahanlı Türkçesini dinî terminolojide takip edilen metod bakımından da Eski Türkçenin gelişmiş bir devamı sayabiliriz. Uygurların Sansgritçeden Mani terimlerine çevirdikleri gibi, Kutadgu Bilig'de de Arapça'dan islamî terimlerin birçoğunun Türkçeye aktarıldığını görmekteyiz. Kutadgu Bilig'deki dinî terimlerin birkaçı şunlardır: **bayat** (tanrı, kadim); **bütül-** (inanılmak); **erdem** (fazilet); **ıduk** (kutsal); **idi** (rab, sahip); **inç** (huzur); **isizlik** (şer) **kut** (mutluluk); **muyan** (sevap); **ötün-** (yalvarmak); **sakinuk** (takva sahibi); **sauçı** (peygamber); **sayurka-** (bağışlamak); **serim** (sabr); **tamu** (cehennem); **tapug** (ibaret); **tapın-** (ibadet etmek); **teltük** (günahkar); **tenri** (tanrı); **tıdguçı** (yasaklayan); **tıdig** (yasak); **tın** (ruh); **tildem** (peygamber); **uçmak** (cennet) **ugan** (tanrı, kadir) **ülüg** (nasip) **yalavaç** (peygamber); **yanut** (karşılık); **yarınlık** (ahiret); **yarlıka** (bağışlamak); **yzuk** (günah); **yek** (şeytan); **yil** (cin).⁹

İslamiyetin kabulü Türkler arasında birkaç yüzyıl sürmüştür.¹⁰ Bu süreklilik içerisinde Türk kültürü, eski kültür ve inançlarla beslenmiş, böylelikle dil iç zenginliğini ve hareketliliğini devam ettirmiştir. Göktürkçe ve Uygurcadan daha sonraki dönemlere kelime ve kavramlar aktarılmıştır. Buna rağmen,

Kuran'ın Türkçeye ilk tercümesi hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan en kuvvetlisi, Samanoğullarından Mes'ud bin Nuh döneminde Farsça tercümeler komisyonunda bulunan Türklerin daha sonra bu eseri kendi dillerine çevirdikleri doğrultusunda olanıdır

İslamiyetin kabulüyle Eski Türkçe'den aktarılan kelime ve kavramların islamî terminolojiyi karşılamaya yetmeyeceği ortaya çıkmıştır. Böylece eski kelimeler yerlerini Arapça ve Farsçalarına bırakırlar. Daha sonra Uygurların Mani terimlerini tercüme etme geleneğine dayanarak, Arapça dinî terimlerin Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bunun gerçekleştirildiği eserlerin başında Kuran tercüme-leri gelir.

■ 2. Kuran Tercümelerinde Türkçe Dinî Terimler

13. yy'a kadar Eski Türkçenin etkisinde bulunan Türkçe, bundan sonra ses ve yapı bakımından yeni biçimler kazandığı gibi kelime kadrosu yönünden de esaslı değişiklikler geçirmiştir. Özellikle yerleşik kültür dilleri Arapça ve Farsçadan birçok kelime ve terim almıştır. Bu arada islamî kavramları kendi terimleriyle karşılamaya çalışmış, bunun yetmediği yerlerde bu dillerin kelimeleri devreye girmiştir. 9-13. yy'lar arasında yoğun bir yabancı kelime akınına uğrayan Türkçe, aydınlar arasında uyanan Türkçecilik şuuruyla yavaş yavaş kendi varlığını hissettirmeye başlayacaktır.

Kuran'ın Türkçeye ilk tercümesi hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan en kuvvetlisi, Samanoğullarından Mes'ud bin Nuh döneminde Farsça tercümeler komisyonunda bulunan Türklerin daha sonra bu eseri kendi dillerine çevirdikleri doğrul-

tusunda olanıdır.¹¹ Doğu Türkçesiyle yapılan bu tercümenin aslı elimizde değildir.

Bizim üzerinde duracağımız ve kanaatimizce dil tarihi bakımından en önemli tercüme satırarası (interline) tekniğiyle yapılandır. Bu tercümelere ilk olarak Anadolu beylikleri döneminde rastlamaktayız.¹² Önceleri bazı surelerin tercüme yapılmış, daha sonra bu sureler birleştirilerek Kuran'ın tamamının tercümesi gerçekleştirilmiştir.

Satırarası tercüme-lerde her Arapça kelimenin altına Türkçesi yazılır. Arapça cümle yapısı bozulmaz. Bir Arapça kelime Türkçenin yine bir kelimesi ile karşılanır. Böylece Türkçe cümle-lerin anlamı kaybolmakta, fakat, iki dilin kelime seviyesinde karşılaştırılması için paha biçilmez değeri olan tercüme-lerde, dil ürünü olma niteliği daha da belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Hatta bu konuda, Abdulkadir İNAN, satırarası tercüme-lerin amacının halka Kuran'ın dinî mesajlarını yaymaktan çok, medresedeki öğrencilere Arapçayı öğretmek olduğunu söyleyerek bunların dil eğitimiyle ilgilerini belirtir.¹³

Hangi amaçla olursa olsun satırarası Kuran tercüme-lerinde olağanüstü bir dil başarısı görmekteyiz. Eski Türkçenin yadigarı tanrı, uçmak, yalavaç, tamu, yazuk...gibi bir kaç söz ile az sayıda Arapça ve Farsça dışında dil tamamen Türkçedir. Dinî terimlerin hemen çoğu Türkçeleştirilmiştir. Bu tercüme-lerle Türkçe -Kur'an'ın hacmine paralel olarak- ifade imkânlarını genişletmiş ve kelime kadrosunu zenginleştirmiştir..

53b/104a varakları üzerinde yüksekisans çalışması (metin-gramer-sözlük) yaptığımız satırarası Kuran tercümesi Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi EY 84/176 numarada kayıtlıdır. Yazarı ve istinsah tarihi belli olmayan bu eserin dil özellikleri Eski Anadolu Türkçesi karakteri taşımaktadır. Tez konumuzun dışında olması münasebetiyle üzerinde duramadığımız en önemli özelliği Arapça dinî terimlerin Türkçeleştirilmesinde gösterilen başarıdır. Türkçenin manevra kabiliyeti yüksek ekleriyle yeni terimler kolayca yapılmıştır. Bunlar -ıç/-ici; -gun/-gün; +lık-

/+lik; +suz, +süz/+süz, +süz; pasiflik ve dönüştürme ekleri -n-, -l- ve sıfat-fiil ekleri -an/-en; -miş/-miş'tir.

Terimlerin tesbitinde Ahmet TOPALOĞLU'nun Kuran Tercümesi¹⁴'nden karşılaştırmalar yaptık. Üzerinde çalıştığımız varakların dışında kalan bölümlerde de birçok Türkçe dinî terim bulunacağı muhakkaktır. Biz bu çalışmayı kendi metnimizde yer alanlarla sınırladık.

■ Terimler

azap agrıdıcı (A. azabü'l eflim) "şiddetli azap veren"
 aldayıcı (A. hâdi) "hilenin cezasını veren"
 miras alıcı (A. mevlâ) "miras alan"
 tamam alıcı (A. el-mütevaflî) "tamamıyla yanına alan"
 arıdıcı (A. mutahhir) "kurtaran, uzak tutan"
 arınmış (mutahher) "tertemiz"
 arka vir- (A. imdad) "yardım etmek"
 arka virici (A. naşir) "yardımcı, dost"
 arulık (A. subhân) "takdis ve tenzih etmek"
 arusuz (A. necis) "pis, murdar"
 asi ol- (A. ye's) "isyan etmek"
 assı eyle- (A. nef) "fayda vermek"
 aşaga ayak (A. derk) "aşağı derece"
 aşaklık eyleyici (A. haşî) "mütevazî"
 ayırtla- (A. tefrik) "fark gözetmek"
 ayrılıcı (A. muhacir) "göç eden"
 az- (A. zalal) "doğru yoldan çıkmak"
 azgun (A. zalal) "doğru yoldan ayrılmış"
 azgunluk (A. zalal) "sapıklık"
 azmâlik (A. zalal) "sapıklık, dalalet"
 gönül bağlanmış (A. azm) "azmedilmiş"
 bahillik eyle- (A. buhl) "cimrilik"
 bakınıl- (A. nazar) "yardım görmek"
 barmak ur- (A. ta'n) "ayıplamak"
 baylık (A. tavl) "zenginlik, servet"
 bellü eyle- (A. beyan) "açıklamak, apaçık göstermek"
 bellü eyleyici (A. mübeyyin) "ortaya koyan, açıklayan"
 bellüler (A. beyanat) "açık, apaçık"
 belür- (A. beda) "görünmek, ortaya çıkmak"
 bendeşsüz (A. el-aziz) "eşsiz, kudret sahibi" (E.H.)
 benzer ol- (A. şebh) "benzetmek"
 bilici (A. 'alim) "herşeyi hakkıyla bilen" (E.A.)
 bilicirek (A. a'lem) "en iyi bilen"
 boyun vir- (A. islam) "teslim olmak"
 boyun virici (A. müslim) "teslim olmuş, müslüman"
 ismarlanmış (A. müselle) "teslim edilmiş"

KÜLTÜR BAKANLIĞI
Araştırma ve İnceleme Eseri : 1

MUHAMMED BİN HAMZA

XV. YÜZYIL BAŞLARINDA YAPILMIŞ

«SATIR - ARASI»

KUR'AN TERCÜMESİ

BİRİNCİ CİLT
(GİRİŞ ve METİN)

Hazırlayan
Dr. Ahmet TOPALOĞLU

BİRİNCİ BASIŞ

DEVLET KİTAPLARI

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI — İSTANBUL 1976

kakı- (A. gazab) "öfkelenmek"
 kakımag (A. gayz) "öfke, gazap, kin"
 kalın gönüllü (A. galiz) "sert, şiddetli"
 kan baha (A. diyet) "diyet"
 kaplayıcı (A. muhit) "kuşatan"
 kasd eyleyici (A. müteammid) "kasten yapan"
 katı bahillik (A. şubh) "şiddetli kıskançlık"
 katırac (A. eşedd) "daha üstün"
 katlanıcı (A. şabir) "sabreden"
 kattanmakta galib ol- (A. müşaberat) "üstün sabır göstermek"
 kaygulu eyle- (A. sev) "üzmek, kederlendirmek"
 kığıncı (A. münadi) "çağır, davet edici"
 korkudıcı (A. münzir) (Mec.) "peygamber"
 kul (A. 'abd) "kul"
 kulak dut- (A. ra'i) "dinlemek"
 put kılıkçısı (A. tagut) "putlara hizmet eden"
 kurtılacak yer (A. mefazet) "kurtulacak yer"
 kurtulıcı (A. müflih) "kurtuluşa erecek olan"
 maslahatlırak (A. akvam) "daha uygun, en iyi"
 muştılayıcı (A. mübeşşir) "müjdeleyen"
 mülk olunmuş (ademi) (A. rekabet) "köle"
 mühlet virinilmiş (A. müeccel) "geri bırakılmış, geciktirilmiş"
 nefis dileği (A. şehvet) "nefis arzusu"
 nusret bul- (A. hasenat) "üstünlük, yardım"

Ahmet
Topaloğlu'nun
neşrettiği
Kuran
Tercümesi

od isleri (A. eşbabü'l nar) "cehennemlikler"
okı- (A. dav'et) "çağırarak, davet etmek"
ortak eyle- (A. işrak) "ortak koşmak"
ortak olun- (A. şerk) "ortak koşulmak"
oy vir- (A. isticabet) "kabul etmek, tasvip etmek"
öğülmüş (A. el-hamid) "hamde layık olan" (E.H)
örü dur- (A. kıyam) "ayakta durmak"
rahmet kılıcı (A. rahim) "kullarını esirgeyen" (E.H)
sakinici (A. mütteki) "kötülükten korunan, takva sahibi"
saklayıcı (A. hafız) "gözetleyen, koruyan"
sonragı gün (A. yevmü'l ahir) "ahiret günü"
iş sürici (A. vakil) "herşeye nezaret eden" (E.H)
şükr eyleyici (A. şakir) "şükr eden"
tamu odı (A. se'ir) "cehennem ateşi"
tamu (A. cehennem) "cehennem"
tanrı (A. allah) "tanrı"
tanukluk vir- (A. şahid) "şahitlik etmek"
tanuk (A. şehid) "herşeye hazır ve nazır olan" (E.H)
tap (A. kefa) "yeterli, kafi"
tap- (A. du'a) "tapmak, ibadet etmek"
tapmag (A. ibadet) "ibadet etmek"
tartış- (bkz. "dartış-")
tayındur- (izlal) "aldatmak"
tekebbür eyleyici (A. fehur) "kibirlenme, büyülenme"
tevbe eyle- (A. tabe) "tövbe etmek"
tevbe kıl- (A. tevbe) "tövbe etmek"
tevbe virici (A. tavnab) "tövbeleri kabul eden" (E.H)
tiz hesablu (A. seri'ül hesab) "hesabı çabuk gören"
uçmak (A. cennet) "cennet"
birbiri ardınca ulaşıcı (A. mütetabı) "arka arkaya gelen"
ulurak (A. ekber) "daha yüce"
üleşmek (A. kismet) "bölüşme, taksim"
ülü (A. naşib) "pay, hisse"
üyür- (A. ihtiyar) "seçmek, tercih etmek"
vaktlanmış (A. mevkut) "zamanı belli olmak"
viribi- (A. İrsal) "göndermek"
virici (A. mu'ti) "veren, ödeyen"
yakın dirlik (A. hayatü't-dünya) "dünya hayatı"
yakışdur- (A. tevfi) "banştırmak"
yakışuk eyle- (A. tevfi) "uygun olanı yapma"
yalan bağla- (A. iftira) "uydurmak, iftira etmek"
yalan dutıcı (A. mukazzeb) "tekip eden, yalanlayan"
yalancı (A. kazib) "yalancı"
yalavaç (A. resul) "peygamber"
yanud (A. ceza) "ceza"
yanud virici (A. el-hasib) "herşeyi en iyi hesaplayan"
yarat- (A. halk) "yaratmak"
yarlığa- (A. gufran) "bağışlamak"
yarlığamak dile- (A. istigfar) "bağışlanmasını istemek"

yarlığamak (A. magfaret) "bağışlama, affetme"
yavuz iş (A. su) "kötülük"
yavuz san- (A. keyd) "hile yapmak, tuzak kurmak"
yavuz sanıcı (A. mekr) "hile yapan, tuzak kuran"
yavuzluk (A. su) "kötülük"
yavuzirak (A. şeri) "en kötü"
yazıl- (A. ketb) "takdir etmek"
yazmak (A. kitab) "farz kılmak"
yazuk (A. günah) "günah"
yazuklu (A. aşim) "günahkar"
yazuksız (A. beri) "günahsız"
yığ- (A. nehy) "yasaklamak, men etmek"
yigrek (A. hayr) "daha iyi"
yinici (A. galib) "yenen, galip"
yokarı ayak (A. derecat) "üst derece"
yoldaş (A. sahib) "yol arkadaşı, dost"
yoy- (A. tams) "silip belirsiz hale getirmek"
yudıcı (A. kazim) "öfkelerini yenen"
yüksegirek (A. a'la) "daha üstün, daha kuvvetli"
zafer bul- (A. fevz) "kurtulma, kurtuluş"

DİPNOTLAR

- 1) Hamza ZÜLFİKAR, Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları, TDK Ank. 1991 s. 1-24.
- 2) Bahattin ÖGEL, İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, TTK Ank. 1988. s. 43 ve 55.
- 3) İbrahim KAFESOĞLU, Eski Türk Dini, Kültür Bak. yay. Ank. 1980. s. 55.
- 4) Abdülkadir İNAN, Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar) TDK Ank. 1988 s. 26-27.
- 5) A. Von GABAİN, Eski Türkçenin Grameri, TDK. Ank. 1988. s.
- 6) Reşid Rahmeti ARAT, Makaleler I, TKAE, Ank. 1991. s. 364-369.
- 7) a.g.m.
- 8) Şinasi TEKİN, "Buyan Evirmek (Sevabın Tevcihi)," Reşid Rahmetli ARAT için, TKAE, Ank. 1966. s. 364-411.
- 9) Kutadgu Bilig III (İndeks) (Haz. Reşid Rahmeti ARAT) TKAE Ank. 1979.
- 10) M. Fuat KÖPRÜLÜ, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diy. İsl. Yay. Ank. 1981 s.19.
- 11) Janos ECKMANN, "Doğu Türkçesiyle Bir Kuran Tercümesi" TDAY Ank. 1967 s. 57.
- 12) Ahmet ATEŞ, "Burdur-Antalya ve Havalisi Kitaplıklarında Bulunan Mühim Eserler" T.E.D. 1948. c. II, sayı 3-4. s. 172.
- 13) Abdülkadir İNAN, "Kuran'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca Çevirileri Üzerine Notlar" TDAY 1960 Ank. s. 90.
- 14) Ahmet TOPALOĞLU, Kuran Tercümesi, (Sözlük), Kültür Bak. yay. İst. 1978.